

„Civil potenciál 2010”

HÁTTÉRELEMZÉSEK

INTERJÚS KUTATÁS

Készítette:

Innoratio Kutatóműhely
Csongrád Megyei Gazdaság- és Társadalomfejlesztő
Közhasznú Egyesület

Szeged, 2010. január-április

Tartalomjegyzék

1. Módszertani leírás	4
2. Elemzés	4
2.1. Kérjük, röviden mutassa be települését	4
2.2. Kérjük, jellemezze a település civil szerveződését, társadalmi kezdeményező erejét.....	5
2.3. A civil szervezetek közül van-e olyan, mely kimagasló szerepet vállal a település civil életében? Melyek ezek? Mi a profiljuk? Önkormányzati kötődés? Ki a vezető?.....	6
2.4. Mitől függ az, hogy egy településen kiterjedt civil szféra működjön? Mivel lehet az állampolgárokat ösztönözni arra, hogy közügyek érdekében megszerveződjenek?	10
2.5. Kérjük, mutassa be a település pályázati tevékenységét a civilek szempontjából!	11
2.6. Kérjük, mutassa be, hogy a civil szervezetek mennyiben veszik ki részüket a pályázati tevékenységekből, a pályázati úton történő forrásszerzésből!.....	13
2.7. Ismertek-e Ön előtt olyan korlátozó tényezők, melyek gátolják a civil szféra pályázati tevékenységét?.....	14
2.8. Milyen plusz előnyei vannak a civil szervezeteknek a pályázati lehetőségek terén?.....	15
2.9. Kérjük, mutassa be, véleménye szerint hogyan jellemezhető a civil szféra viszonya a gazdasági szereplőkkel illetve az önkormányzattal?.....	16
2.10. Milyen szerepe lehet a civil szférának közép- és hosszútávon?.....	18
2.11. Milyen támogatási rendszert tartana megfelelőnek a civilek számára (pl. normatív támogatás)?	19
2.12. Ha 1 és 5 között (1 – egyáltalán nem, 5 – teljes mértékben) osztályozhatná, akkor véleménye szerint milyen mértékben járulnak hozzá a civil szervezetek a település és a kistérség társadalmi, kulturális, környezeti, gazdasági fejlődéséhez?.....	21
2.13. Van-e kerete annak, hogy a civilek részt vegyenek az önkormányzati (települési, kistérségi) döntéshozatalban? (Ha igen, milyen formában?)	23
3. Következtetések.....	25

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A kiemelten fontos civil szervezetek száma településenként	7
2. táblázat: A kiemelten fontos szervezetek visszaküldési aránya	8
3. táblázat: Pályázati források fontossági sorrendben	11
4. táblázat: A civilnek a térség fejlődésében betöltött szerepe	22

1. Módszertani leírás

A „Civil potenciál 2010” kutatás keretében az Innoratio Kutatóműhely statisztikai adatok másodelemzését, kérdőíves felmérést és interjúkat végzett.

Az interjúkutatás keretében a célterület alábbi településeinek mindegyike esetében sor került előre strukturált személyes interjú elkészítésére a település civil helyzetét ismerő kérdezettel:

1. Algyő
2. Bordány
3. Deszk
4. Domaszék
5. Dóc
6. Kübekháza
7. Röske
8. Sándorfalva
9. Szatymaz
10. Tiszasziget
11. Újszentiván
12. Zsombó

Az interjúalanyok kiválasztása szakértői mintavétel révén, az alábbiakban történt: a Déli Napfény Nonprofit Kft. a kutatás érdekében – belső bizalmas használatra – rendelkezésre bocsátotta tagszervezeteinek listáját, a szervezetek képviselőinek nevével és elérhetőségeivel. Az interjúkutatásban résztvevők ezen véleményformáló személyekkel, illetve az ezen személyek által kijelölt, a téma tekintetében kompetensebbnek tartott személyekkel.

Az interjúk során kapott vélemények, válaszok bemutatására, elemzésére az alábbiakban, a strukturált interjú kérdéseinek sorrendjében kerül sor.

2. Elemzés

2.1. Kérjük, röviden mutassa be települését

A kérdezettek szinte mindegyike kitért röviden a település történetében szerepet játszó fontosabb eseményekre (pl. önálló településsé válás), a természeti, társadalmi-demográfiai jellemzőkre, utóbbiak jellegzetességeire (pl. nemzetiségek jelentősebb aránya), főbb tendenciákra (népességszám alakulása). Valamint voltak olyan interjúalanyok, akik már itt említették a civil szervezetek számával, jellegével kapcsolatos információkat.

A válaszadók felkészültségét jelzi, hogy számos helyszín esetében statisztikai adatokat tudtak említeni illetve idéztek, továbbá információs kiadványokat bocsátottak a kérdező rendelkezésére¹.

2.2. Kérjük, jellemezze a település civil szerveződését, társadalmi kezdeményező erejét

A települések válaszadói többségben (8 interjúalany) jelentős mértékű, kiterjedt, erős civil szféráról számoltak be. Egy település esetében vegyes kép bontakozott ki; két válaszadó pedig gyengének értékelte a helyi civilek erejét.

A településükön erős civil szférát tapasztaló kérdeztettek az alábbi jellemzőkkel írták le, illetve az alábbi tényezőket emelték ki a civil helyzettel kapcsolatban:

- példaértékű a civil szerveződés, de probléma, hogy kicsi a szervezetek forrásteremtő képessége, rá vannak kényszerülve az önkormányzatra
- működik a községen külföldön is ismert és elismert civil szervezet
- nem a civil szervezeti intézményesült formájukban fontosak a civil szervezetek, hanem az ottani emberek, akik egyéni aktivistákként mozgatják a szervezeteket
- szakmai mentorálásukat a Teleház, illetve az azt működtető civil szervezet végzi (2 településen is)
- minden réteg többé-kevésbé a beállítottságának megfelelően valamelyik civil szervezetben megtalálja a számára megfelelőt
- a civil szervezetek önállóan szerveznek kirándulásokat, tematikus rendezvényeket (pl. családi-, gyermeknap)
- a létrejövétel mellett sokkal lényegesebb a tényleges működés, és hogy kezdeményezzenek, hagyományt teremtsenek és mozgósítsák a közösség lakóit

A vegyes megítélés alá eső civil szféra esetében az interjúalany azt emelte ki, hogy akkor lehet igazán aktív civil szervezeteket létrehozni, ha a vezető felismerni, hogy a megmaradáson túl aktív pályázati tevékenység is szükséges.

Az alacsony civil szférával jellemezhető településekre jellemző:

¹ A válaszadók által megadott számszerű adatok elemzésére azonban nem vállalkoztatunk, mivel azok vagy nem ugyanazon időszak, és/vagy nem ugyanazon mutatóra vonatkoznak. A kutatás keretében külön tevékenységként végzett statisztikai adatok másodelemzése során azonban kialakításra került olyan összegző adatbázis, melynek révén standard módon összehasonlíthatóak egymással a települések.

- voltak törekvések civil szervezetek kialakítására, de *meghiúsult, mert az illető személy, aki a civil szervezetet létre kívánta hozni, elköltözött a településről*
- a civil szervezetek közül 5-6 mondható ténylegesen kezdeményezőnek

Összefoglalásként kiemelhető, hogy

- 1. a civil szféra szerveződésére jellemző, hogy gyakran alacsony az önálló forrásteremtési és pályázati tevékenység. A településeken működő civil szervezetek működéséhez/működtetéséhez más intézmények nyújtanak szakmai és/vagy adminisztratív segítséget. Ezen intézménynek alapvetően két típusa jelent meg az interjúkban:**
 - a. települési önkormányzat**
 - b. Teleház (illetve ezen keresztül más civil szervezet, mely a településen a Teleházat működteti)**
- 2. a települések civil szervezeteinek kezdeményező képességét nem elsősorban önmaguknak a civil szervezeteknek az intézményesült léte határozza meg, hanem sokkalta lényegesebbek ebből a szempontból a civil szervezetek vezetői mint *egyéni személyek*, akik a szervezeti célok megvalósításáért idejüket és energiájukat áldozzák.**

2.3. A civil szervezetek közül van-e olyan, mely kimagasló szerepet vállal a település civil életében? Melyek ezek? Mi a profiljuk? Önkormányzati kötődés? Ki a vezető?

Mindegyik település interjúalánya meg tudott nevezni legalább egy olyan civil szervezetet, mely a település közösségi életében kiemelt szerepet játszik, s profiljuk is többségben beazonosításra kerül, a vezetők név szerinti megjelölése azonban gyakran elmarad.

A kérdezettek válaszaiból készített összesítés alapján megfogalmazható, hogy átlagosan 3,75 kiemelten fontos civil szervezet van a 12 település átlagában, azonban a válaszok között jelentős mértékű a különbségek vannak, hiszen a legalacsonyabb érték 1, a maximum pedig 7:

1. táblázat: A kiemelten fontos civil szervezetek száma településenként

	Település	említett civil szervezetek száma (db)
1	Algyő	3
2	Bordány	3
3	Deszk	2
4	Domaszék	5
5	Dóc	2
6	Kübekháza	2
7	Röszke	1
8	Sándorfalva	4
9	Szatymaz	7
10	Tiszasziget	6
11	Újszentiván	7
12	Zsombó	3
	Összesen	45
	átlag	3,75
	maximum	7
	minimum	1

Az interjúk kutatás mellett párhuzamosan végzett kérdőíves felmérés keretében a településeken működő szervezetek kaptak felkérést postai úton való részvételre a kutatásban. A kérdőíves visszaküldési adatok és az interjúkban kapott fenti válaszok együttes elemzése kimutatta, hogy a fentiekben megnevezett szervezetek, csoportok (45 db) közül 37 szervezet került megkeresésre (az említett szervezetek 82,2%-a) postai kérdőívvel. A nem 100%-os megkeresési arány oka, hogy az interjúalanyok által megnevezett szervezetek nem mindegyike formálisan is létező szervezet, így azok adatai a kutatás során használt nyilvános adatbázisban nem elérhetők

Az interjúalanyok által megnevezett kiemelt szervezetek, csoportok aktivitására jellemző, hogy a közülük **megkeresett 37 szervezet majdnem kétharmada (64,9%), 24 szervezet visszaküldte a kitöltött kérdőívet.** Az alacsony elemszámok miatt pusztán tájékoztató jelleggel kerül közlésre a kérdőívet visszaküldő civil szervezetek településenkénti aránya:

2. táblázat: A kiemelten fontos szervezetek visszaküldési aránya

Település neve	kérdőívvel megkeresett szervezetek száma (db)	kérdőívet visszaküldő szervezetek száma (db)	visszaküldött kérdőívek aránya (%)
Algyő	3	2	66,67
Bordány	1	1	100,00
Deszk	2	1	50,00
Dóc	1	1	100,00
Domaszék	3	2	66,67
Kübekháza	2	0	0,00
Röszke	1	1	100,00
Sándorfalva	4	3	75,00
Szatymaz	6	4	66,67
Tiszasziget	5	1	20,00
Újszentiván	6	6	100,00
Zsombó	3	2	66,67
Összesen	37	24	64,86

A települések többsége (8 település) esetében 50% feletti a kérdőívet visszaküldő szervezetek aránya.

Megfogalmazható tehát, hogy a kérdőíves kutatással a formálisan is bejegyzett, az interjúalanyok által kiemelt jelentőségűnek tekintett szervezetek 64,9%-át (24 a 37-ből), az összes említett csoportnak és szervezetnek pedig több mint felét (53,3%, 24 a 45-ből) sikerült egyaránt megszólítani és elérni, valamint ezen arányban **a szervezetek motiváltak és segítőkészeknek bizonyultak.**

A kiemelt szerepet játszó civil szereplők „jelentősége” az alábbi tényezőkkel demonstrálható:

- (az egyik egyesület) teljesen civil forrásból települési Ifjúsági Információs Pontot működtet (ugyanakkora költségvetésből, mint a település faluháza)
- helyi újság kiadása, fiatalok közéletbe való bevonása, közösségépítés
- rendezvények esetében helyszín biztosítása, rendezvény lebonyolítása
- Teleház-működtetés (2 településen is)
- házi segítségnyújtás

A település civil életében többnyire lényeges civil szervezetek önkormányzati kötődése (1 település esetében beszélhetünk kizárólag az önkormányzattól teljesen függetlenül alakult és működő civil szervezetekről) kapcsán az alábbi jellemzők rajzolódnak ki a válaszokból:

- az önkormányzati éves költségvetésében támogatást hagy jóvá, illetve (másutt) pályázatot ír ki a civil szervezetek számára
- az önkormányzat pályázatok vonatkozásában kiértékelést, szakmai segítségnyújtást és pályázatírást végez a civil szervezetek számára
- civil szervezetek alapításában és működtetésében egyaránt részt vesznek önkormányzati képviselők (van, ahol polgármesterek is), de mint magánemberek („... A [... egyesület] vezetője területi képviselő is egyben. Nyilván kistelepülésen előfordul az, hogy egy személy több szervezetben is vállal szerepet, legyen az tisztségviselő, vagy aktív tag. Ha civil szervezetről beszélünk, nyilvánvalóan van valamiféle kötődés az önkormányzathoz, de a településhez mindenképpen. Vagy itt dolgozik, vagy itt dolgozott.”)
- szakmai tanácsadás pályázatokhoz
- az önkormányzati intézményekben biztosítanak székelyet a civil szervezetek számára

A formálisan is megalapított – bíróságilag bejegyzett civil szervezetek mellett – nem bejegyzett civil szerveződésekre is történtek utalások, melyek említését az interjúalanyok azzal indokolták, hogy rendkívül fontos szerepük van a települések közösségi életének szervezésében:

- nyugdíjasokat tömörítő klubok
- az egyik településen a rendezvények esetében van egy bevett „főzőcsapat”, mely helyi-hagyományos nyalánkságokkal kápráztatja el a résztvevőket, s bár intézményesen nem alakultak meg, a közösség életében kiemelt szerepet játszanak

Összefoglalásként kiemelhető, hogy

- 1. átlagosan 3,75 kiemelten fontos civil szervezet van a 12 település átlagában**
- 2. jelentős a civil szervezetek lényeges tevékenységeket vállalnak fel a település életében, például**
 - a. intézményfenntartás (Ifjúsági Információs Pont, Teleház)**
 - b. helyi újság kiadása**
 - c. rendezvényszervezés**

3. a szervezetek önkormányzati kötődése kapcsán az alábbi momentumok emelhetők ki:
 - a. személyi kötődés, kapcsolat (a civil szervezet (alapító)tagságában van önkormányzati képviselő)
 - b. szakmai támogatás (pályázatíráshoz segítségnyújtás, forrásfigyelés)
 - c. anyagi támogatás (költségvetésben támogatások elkülönítése, pályázatok kiírása)
4. formálisan, szervezetileg nem bejegyzett *civil szerveződések* is további jelentős szereppel bírnak egyes települések közösségi életében

2.4. Mitől függ az, hogy egy településen kiterjedt civil szféra működjön? Mivel lehet az állampolgárokat ösztönözni arra, hogy közügyek érdekében megszerveződjenek?

A kiterjedt civil szféra létének feltételiként jellemzően a sikeresség kritériumait említették a kérdezettek. Az alábbi tényezők jelentek meg az interjúalanyok válaszaiban:

- közös, „jó” cél (pl. faluház építése) megléte
- szükséges egy ember, aki felelősséget vállal, önkéntesként dolgozik és hosszú távon elkötelezett a szervezet működése tekintetében
- a lelkes személy esetében szerencsés, ha pozíciójából fakadóan is képes tenni a településért
- a személyes példamutatás – elsősorban az önkormányzat munkatársai/vezetői részéről, akik szolgálatként fogják fel a munkájukat, és ebbe másokat is bevonnak (mivel a példamutató személyeket szívesen követi a lakosság)
- fontos, hogy az önkormányzat támogatja-e a civileket: az anyagi mellett lényeges az erkölcsi támogatás, illetve a szakmai tanácsadás
- *„társadalmi aktivitás, szubszidiaritás elvének érvényesülése, lokálpatriotizmus”*
- *„Egy jó cél megfogalmazása, és ehhez néhány tevékeny ember, aki felvállalja, hogy szervez...”*
- a helyi lakosok érdeklődése, az egymással való kapcsolattartás
- *„kell egy ember, aki >ezzel kel,. ezzel fekszik<. Ha nincs ilyen, akkor nincs civil szervezet szerintem. Tehát úgy ímmel-ámmal nem lehet csak úgy csinálni [...] utána már megy magától, ha van egy, aki nagyon lelkes.”*

Gátló tényező is felmerül a válaszokban, mely demográfiai jellegű: az időskorú népesség nehezen mozgósítható (2 település esetében).

Összefoglalásként kiemelhető, hogy az erős civil szféra feltételrendszere az alábbi elemekből épül fel:

- 1. egy jó, közös cél megléte, melynek megvalósítására érdemes megszerveződni**
- 2. emberi tényező: egy-egy lelkes és elkötelezett személy megléte, aki felvállalja a civil munkát**
 - a. a lelkes aktivisták sikeresebbek lehetnek, ha a településen egyéb pozíciókat is betöltenek (pl. önkormányzat)**
- 3. intézményi környezet - a települési önkormányzat szerepe:**
 - a. anyagi támogatás**
 - b. eszmei támogatás**
 - c. szakmai támogatás, segítségnyújtás**
 - d. példamutatás (a tevékenység szolgálatként való felfogása)**
 - e. a civil szervezeteknek szabad tér biztosítása**

2.5. Kérjük, mutassa be a település pályázati tevékenységét a civilek szempontjából!

A kérdezettek szerint települések civiljeinek pályázati tevékenysége jelentős változatosságot mutat mind a pályázati programok vonatkozásában, mind pedig a kiterjedtség tekintetében.

Főbb említett pályázati programok, melyeket a civil szervezetek megcéloznak:

3. táblázat: Pályázati források fontossági sorrendben

Forrás megnevezése	előfordulási gyakoriság
NCA	9
LEADER	7
TÁMOP	3
EU-s források	2
önkormányzati pályázatok	2
Fiatalok Lendületben	1
határon átnyúló pályázatok	1
közhasznú szervezeteknek kiírt hazai források	1
Wesselényi alap	1
Zöldforrás	1

Az interjúk során említett, a civil szervezetek körében leggyakoribb pályázati lehetőségek a Nemzeti Civil Alap által kiírt pályázatok (ez összhangban van azon kérdezetti véleményekkel is, mely szerint a civilek döntően működésre pályáznak); amit a LEADER programok követnek, majd pedig harmadik helyen – az EU-s források keretében külön említett – TÁMOP-pályázatok szerepelnek.

Egy településen vetődött fel, hogy a civil szervezetek teljesen önállóan pályáznak, a többi interjúalany véleménye szerint a civil szervezetek segítségre szorúlnak a pályázati tevékenység terén. Ezen támogatás az alábbi tipikus formákat öltheti:

- az önrészt gyakran az önkormányzat segítségével teremtik elő
- nem tudnak függetlenedni az önkormányzattól, szakmailag nem képzettek a pályázatok terén a civil szervezetek
- az önkormányzati segítség hátránya, hogy ha már a beadás sem megy önállóan, akkor a megvalósítás még problematikusabb
- a civil szervezeteknek az önkormányzat szakmai segítségére való rászorultságát oly módon igyekeznek csökkenteni egyes településeken, hogy a „*hal helyett háló*” technikát alkalmazzák az önkormányzatnál: megtanítani a civil szervezeteket a pályázásra, hogy önállóvá válhassanak.
- együttműködés is létezik az önkormányzat és a civilek között pályázatok kapcsán
- van olyan település, ahol külön kis team van az önkormányzaton belül, akik a civilek pályázatait készítik, másutt az önkormányzat forrásfigyelést is végez számukra
- „*a civil pályázatokat önkormányzat veszi magához*”
- a Teleház is jelentős szakmai és infrastrukturális segítséget ad a civilek pályázataihoz (kvázi „*civil központ*” a Teleház)

Összefoglalásként kiemelhető, hogy

- 1. a civil szervezetek pályázati tevékenysége döntően NCA, LEADER és TÁMOP kiírásokra koncentrálódik**
- 2. a civil szervezetek segítségre szorúlnak a pályázási tevékenység terén.**
 - Segítségnyújtó intézmény elsősorban a**
 - a. települési önkormányzat. Az alábbi területeken vállal fel segítségnyújtást:**
 - i. önrész biztosítása**

ii. pályázatok megírása, pályázati dokumentáció elkészítése (akár külön szervezeti egységnél az önkormányzaton belül)

iii. megoldás: „hal helyett háló” technika

b. Teleház:

i. szakmai segítségnyújtás

ii. infrastrukturális feltételek pályázatíráshoz

2.6. Kérjük, mutassa be, hogy a civil szervezetek mennyiben veszik ki részüket a pályázati tevékenységekből, a pályázati úton történő forrásszerzésből!

Az előző kérdéssel szorosan összefüggő téma feltárása során az alábbi főbb vélemények bontakoztak ki:

- a civil szervezetek zömében önállóan pályáznak, de az önkormányzat is gyakran bevonja őket a támogató partnerként, szakmai partnerként
- az önkormányzatnál készülnek a pályázatok általában (vagy legalábbis önkormányzati segítséggel), a civilek gyakran csak az ötletet hozzák be. Ebből fakadóan
- előfordul olyan vélemény, mely szerint kellemetlen helyzetekhez vezet, hogy a civilek hozzászórtak, hogy az önkormányzat segíti a működésüket (az éves költségvetésben a civilek számára támogatást különítenek el külön soron)
- előfordul, hogy maga az önkormányzat igyekszik bevonni a civileket a pályázati rendszerekbe
- az önkormányzat-civil szervezetek közti együttműködés olyan formát is ölt, hogy az önkormányzat támogatja a civil szervezetet a pályázati tevékenységben, forrásszerzésben, és a civil szervezet olyan tevékenységet valósít meg, amire az önkormányzatnak nincs kapacitása, szakembere (pl. idősek számára rendezvény szervezés)
- más véleményformálók szerint a civilek pályázati tevékenységében további főszerepet betöltő intézmény a településen működő Teleház (van, ahol az önkormányzati segítséget a Teleház közvetíti), mely koordinálja, illetve gyakran *kezdeményezőként is fellép más civil szervezetek pályázataival* vonatkozásában

- fentiek egyik oka, hogy a civilek gyakran tartanak a pályázati rendszertől – főleg ezirányú tapasztalatlanságuk miatt

Összefoglalásként újfent kiemelhető a korábban is kirajzolódó tendencia, amennyiben

- 1. a civil szervezetek pályázati tevékenysége gyakran külső segítséggel valósul meg, melynek forrása**
 - a. települési önkormányzat**
 - b. településen működő Teleház**

2.7. Ismertek-e Ön előtt olyan korlátozó tényezők, melyek gátolják a civil szféra pályázati tevékenységét?

A megkérdezett települési interjúalanyok közül kettő látta úgy, hogy nincs korlátozó tényező a civil szervezetek pályázati tevékenysége tekintetében, valamint egy véleményformáló amellett érvelt, hogy nincs ilyen korlátozó tényező, sőt, a civil szervezetek többet vállalnak annál, mint amit a forrásaik megengednek.

Azon kérdezettek, akik szerint léteznek korlátozó tényezők, alábbiakat jelölték meg:

- forráshiány, az önerő biztosításának nehézségei
- pályázati rendszerben az utófinanszírozás jelentős gátló tényező (gyakran hitelfelvétellel oldják meg)
- tapasztalatok hiánya a pályázás terén
- számos adminisztratív kötelesség teljesítése (pl. igazolások beszerzése, bírósági kivonat, több forráshiány, az önerő biztosításának nehézségei)
- hozzáállás milyensége: „*saját maguk, hogyha úgy gondolják*”; passzivitás
- éves működési idő mint feltétel, a közhasznú státus mint feltétel) nehezíti a zökkenőmentes pályázási folyamatot (különösen az uniós pályázatok tekintetében)
- az utóbbi időszakban nem volt a civil szféra iránt fogékony kormányzati struktúra

A megjelölt korlátozó tényezők alapvetően két csoportra bonthatók: 1. az intézményi környezethez kapcsolódó faktorok (külső tényezők); 2. a szervezethez, illetve a tagokhoz kapcsolódó tényezők (belső tényezők).

Külső korlátozó tényezők

- pályázati rendszerben az utófinanszírozás jelentős gátló tényező (gyakran hitelfelvétellel oldják meg)
- számos adminisztratív kötelesség teljesítése (pl. igazolások beszerzése, bírósági kivonat, több éves működési idő mint feltétel, a közhasznú státus mint feltétel) nehezíti a zökkenőmentes pályázási folyamatot (különösen az uniós pályázatok tekintetében)
- az utóbbi időszakban nem volt a civil szféra iránt fogékony kormányzati struktúra

Belső korlátozó tényezők

- forráshiány, az önerő biztosításának nehézségei
- tapasztalatok hiánya a pályázás terén
- hozzáállás milyensége: „*saját maguk, hogyha úgy gondolják*”, azaz annak képze, hogy érdemben nem tudnak jól teljesíteni a pályázati tevékenység terén, passzivitás

Összefoglalásképpen a civil szervezetek pályázati tevékenységét a tényezők két csoportja korlátozza:

1. külső tényezők

- a. utófinanszírozási rendszer**
- b. adminisztratív korlátok**
- c. kedvezőtlen kormányzati politika**

2. belső tényezők

- a. önerő biztosításának nehézségei**
- b. tapasztalatlanság**
- c. motiválatlanság**

2.8. Milyen plusz előnyei vannak a civil szervezeteknek a pályázati lehetőségek terén?

A lehetséges plusz előnyök tekintetében 3 interjúalany látja úgy, hogy nincsenek ilyenek.

A plusz előnyök között az alábbi tényezők jelennek meg:

- 100%-os támogatási arány a pályázatok esetében (nem szükséges önerő) (a vélemények kimagaslóan nagy részében: 7 település)

- konkrét szakértői, szakágazati munkában kiemelten kompetensek (pl. környezetvédelem), így vonzó együttműködő partnerek lehetnek
- fenntartási kötelezettségek nem annyira szigorúak civil szervezetek esetében
- vannak kiírások, ahol kizárólag civil szervezetek pályázhatnak
- minél régebb óta működik egy civil szervezet, annál előnyösebb helyzetben van (szélesebb referencia, több tapasztalat, kapcsolatrendszer)
- ha lehetőség van rá, alkalmazott foglalkoztatása rendkívüli előnyt jelent
- alulról jövő társadalmi részvétel, **önkéntesség**

További érdekes vélemény az előnyökkel kapcsolatban, hogy azok megléte még nem garancia; amennyiben a civil szervezetek nem feltétlenül képesek azok kihasználására: profiltól függően hiányozhatnak a szükséges kompetenciák (pl. hiába van lehetőség 100%-os támogatási intenzitásra a pályázatban, ha a civil szervezet tagjai nem tudják formailag hibátlanul és/vagy hiánytalanul, azaz érvényesen elkészíteni a pályázatot).

Összefoglalásképpen megállapítható, hogy

- 1. a megkérdezettek nagy többsége lát valamilyen előnyt a civil szervezetek oldalán, melyek között egy rész**
 - a. a pályázatok adminisztratív jellemzőihez kapcsolódik:**
 - i. 100%-os támogatási arány lehetősége (kimagasló)**
 - ii. kevésbé szigorú fenntartási kötelezettségek**
 - iii. kizárólag civileknek kiírt pályázatok**
 - b. belső jellemzőkből származó előnyök:**
 - i. szakmai kompetencia**
 - ii. hosszabb működési idő**
 - iii. alulról szerveződés**

2.9. Kérjük, mutassa be, véleménye szerint hogyan jellemezhető a civil szféra viszonya a gazdasági szereplőkkel illetve az önkormányzattal?

Az interjúalanyok által kifejtett vélemények alapján általánosságban megfogalmazható, hogy a településeken működő civil szervezetek mind az önkormányzattal, mind pedig a gazdasági

szereplőkkel (vállalkozások) jó kapcsolatot ápolnak – az önkormányzattal ezen viszony a legtöbb válaszdó jelentősebbnek tekinti.

Civil szféra – települési önkormányzat közötti viszony jellemzői, formái:

- az önkormányzat anyagilag támogatja a civileket (...cserébe a civilek fejlesztik a település közösségi életét, mert *„egy falu akkor élhető, ha abban a közösségek jól dolgoznak”*)
- az önkormányzat gyakran szakmai tanácsot ad a civileknek
- az önkormányzat személyesen ismeri a civil vezetőket
- az önkormányzat úgy tekint a civil szervezetekre, mint egy erős bázisra
- a civilek pályázatainak döntő része az önkormányzatnál készül
- a civil szervezetek részt vesznek önkormányzatok rendezvényein
- az önkormányzat több mint 10 éve segítő partner a civil szervezetek felé

Civil szféra – gazdasági szereplők közötti viszony jellemzői, formái:

- a vállalkozók szponzorálják az egyesületi rendezvényeket, jótékonysági eseményeket
- helyi, kisebb vállalkozások támogathatják a civil szervezeteket
- egyre kevésbé van kapcsolat: a nyugaton jellemző mecénási rendszer itthon nem működik
- a gazdasági szereplők részéről fennálló lehetőségeket a civil szervezetek nem igazán használják ki (sok helyi vállalkozást megkereshetnének támogatás kérése ügyében)
- *„a vállalkozók felé az élelmesebb civil szervezetek nyitnak és szponzorként megkeresik őket”*
- a település környékének nagyobb mezőgazdasági termelőivel jó a kapcsolatuk (érdekes példa, hogy a település polgárőrségét a nagyobb mezőgazdasági vállalkozók meg szokták kérni beérési időszakban, hogy a termőföldeken sűrűbben járőrözzenek a terménylopások megakadályozása érdekében)
- régebben jelentősebb volt: amikor az info-kommunikációs eszközök nem voltak ennyire elterjedtek, a vállalkozók a Teleházban vettek igénybe ilyen jellegű szolgáltatásokat
- a vállalkozások támogatják a 'Településért' Alapítványt, ami az önkormányzat tulajdonában van (ugyanakkor az önkormányzat anyagilag támogatja a civileket)
- baráti összefogás jellemző a vállalkozások és a civilek között

A civil szféra, a települési önkormányzatok és a gazdasági szereplők közötti kapcsolatok az alábbiaképpen foglalhatók össze:

1. Civil szféra-önkormányzatok:

1.1 települési önkormányzat → civil szféra:

- anyagi támogatás
- szakmai tanácsadás
- pályázatírás

1.2 civil szervezetek → települési önkormányzat

- a civil szervezetek részvétele az önkormányzat rendezvényein
- civilek fejlesztik a település közösségi életét, mert *„egy falu akkor élhető, ha abban a közösségek jól dolgoznak”*

2 Civil szféra-gazdasági szereplők:

2.1 gazdasági szereplők → civil szervezetek

- szponzorálás, anyagi támogatás

2.2 civil szervezetek → gazdasági szereplők:

- info-kommunikációs infrastruktúra rendelkezésre bocsátása (Teleház esetében)
- „kvázi-őrző-védelmi” szolgáltatás

2.10. Milyen szerepe lehet a civil szférának közép- és hosszútávon?

A civil szervezetek jövőbeli szerepével kapcsolatosan az interjúalanyok az alábbi lehetséges területeket illetve tevékenységeket jelölték meg válaszaikban:

- közösségépítés, helyi társadalom erősítése (önkormányzati koordinációval, mivel a civilek és az önkormányzat céljai gyakran azonosak)
- közvetítő szerep lakosság és önkormányzat között, mivel előbbi felé gyakran jobb elérése van a civil szervezeteknek, mint az önkormányzatnak
- helyi lakosság aktivizálása, megszólaltatása
- kiegyenlítő, kontroll szerep: az önkormányzati döntések befolyásolása
- a települések kulturális életének és közbiztonságának fenntartása

- az alulról szerveződő csoportok hatékonyabb érdekérvényesítése
- naponkénti együttműködés kereteinek biztosítása
- településfejlesztési tevékenység
- a helyi lakosság (a település szempontjából is) hasznos időtöltési lehetőségeinek megteremtése
- az emberek életében a családi kapcsolatok lazulása miatt fontosak a civil szervezetek, hogy az emberek teljesebb életet élhessenek

A civil szervezeteknek tulajdonított hosszabbtávú funkciók az alábbiakban foglalhatók össze:

1. közösségi szinten:

- a. közösségépítés
- b. közvetítő funkció a települési önkormányzat vonatkozásában
- c. lakosság mozgósítása, érdekartikuláció (kontroll szerep az önkormányzat irányában)

2. egyéni szinten:

- a. hasznos időtöltési lehetőségek
- b. teljesebb élet a család intézményének visszaszorulásával

2.11. Milyen támogatási rendszert tartana megfelelőnek a civilek számára (pl. normatív támogatás)?

Az interjúalanyok válaszaiban alapvetően két támogatási rendszerrel kapcsolatban jelentek meg vélemények. Egyrészt a pályázati rendszer vonatkozásában, másrészt pedig a normatív támogatás lehetőségeivel kapcsolatban mutatták be tapasztalataikat, illetve fejtették ki meglátásukat a kérdezettek. Utóbbi a kérdezettek többsége nem tartja megfelelő támogatási formának.

Pályázati rendszerre vonatkozó vélemények:

- a projekt támogatás megfelelő, bár lehetne jobb, amennyiben a civilek is delegálnának tagokat a döntőbizottságokba
- a pályázati rendszer eleve egy sikeres szelekció (mely civil szervezet nem tud pályázni, az nem életképes, ezért nem szerencsés megoldás a normatív támogatás)

- a pályázatok esetében jobb lenne, ha az előfinanszírozási kötelezettséget megkönnyítenék (az utófinanszírozásos rendszer miatt komoly előlegfelvételre, bankhitelekre kényszerülnek a civil szervezetek)
- az NCA programok jó lehetőséget adnak, hogy helyi szinten hasznos programokat valósítsanak meg, illetve a működési finanszírozások terén
- a jelenlegi forrásszerzési rendszer már ismert, „*ebbe már beleszoktunk*”, de lehetnének bőségesebbek a lehívható forrás-keretek

Normatív támogatással kapcsolatos meglátások

- nem szerencsés, mert kialakulhat függőség
- visszaélésekre teremtene lehetőséget, mert „*sok egyesület csak papíron létezik*”
- a döntési mechanizmus kétséges
- túlságosan elkötelezné a civil szervezeteket afelé az intézmény felé, melytől a támogatást kapják, s esetlegesen ez oda vezetne, hogy a civileknek a támogató utasításait kellene követni
- pozitív lenne a normatív támogatás, mert nagyban segítené a szervezetek gazdálkodásának stabilitását és kiszámíthatóságát, ha tudnák, hogy mekkora, központilag lehívható összeggel rendelkezhetnek
- jó megoldás lehetne – bár elsődlegesen a működési költségek fedezésére

Különleges, és a többihez képest eltérő vélemény, mely szerint az olyan szervezeteket/rendezvényeket, melyek már bizonyítottak – azaz régóta évről évre működnek/megrendezésre kerülnek – egyfajta akkreditációs folyamat révén kellene támogatni, hogy a működés/megrendezés ne kerüljön veszélybe finanszírozási problémák miatt.

Egy másik, a normatív támogatással kapcsolatos vélemény szerint járható megoldás volna esetleg, hogy a civil szervezet év elején benyújt egy tájékoztatót a tervezett tevékenységeiről, és annak fényében a forrásokat az önkormányzat tevékenységárányosan osztja el (bár az eltérő célokból adódóan lehetnek torzító tényezők).

A civilek támogatási rendszerével kapcsolatos vélemények az alábbiaképpen összegezhetők:

1. a (jelenlegi) pályázati rendszer megítélése alapvetően pozitív:

- a. jól használható, a szervezetek által jól ismert – különösen a működési támogatások, helyi programszervezés terén
 - b. adekvát szelekciós mechanizmus
 - c. a pályázati rendszer hiányai, további fejlesztési lehetőségei:
 - i. civil delegáltak a döntőbizottságokba
 - ii. előfinanszírozási kötelezettség könnyítése
 - iii. bőségesebb pályázati források
2. normatív támogatással kapcsolatos vélemények- fenntartások (!):
- a. kialakulhat függőség
 - i. anyagi téren, illetve ebből fakadóan
 - ii. a támogatott elkötelezettsége a támogató felé
 - b. visszaélési lehetőségek
 - c. kétséges döntési mechanizmus
 - d. előnyei:
 - i. kiszámítható gazdálkodás a civil szervezetek számára
 - ii. működési költségek fedezése terén megfelelő megoldás
3. egyéb, különleges, újszerű támogatási elképzelések:
- a. a bevált programok/szervezetek 'akkreditációja'
 - b. előzetes tevékenységi terv alapján tevékenységarányos támogatási rendszer

2.12. Ha 1 és 5 között (1 – egyáltalán nem, 5 – teljes mértékben) osztályozhatná, akkor véleménye szerint milyen mértékben járulnak hozzá a civil szervezetek a település és a kistérség társadalmi, kulturális, környezeti, gazdasági fejlődéséhez?

Ezen kérdés esetében az interjúalanyoknak számszerű formában volt lehetőségük megjelölni, hogy meglátásuk szerint a civil szervezetek mennyire járulnak hozzá a település és a térség fejlődéséhez különféle szempontok tekintetében. A kapott válaszok elsődlegesen a saját településre vonatkoznak, s azok számszerűsített jellegéből adódóan kvantitatív elemzésre nyílik lehetőség. A kapott válaszokból nyert összesített adatokat az alábbi táblázat foglalja össze:

4. táblázat: A civilek a térség fejlődésében betöltött szerepe

A civileknek a település fejlődése egyes dimenzióihoz való hozzájárulásának mutatói	összesen	átlag	minimum	maximum
...társadalmi fejlődés	47	3,92	2	5
...kulturális fejlődés	54	4,50	3	5
...környezeti fejlődés	44	3,67	2	5
...gazdasági fejlődés	31	2,82	2	5
általános (összesített) fejlődés hozzájárulás ²	176	16,00	7	20
általános (átlagos) fejlődési hozzájárulás ³	44,58	4,05	2,33	5

A civil szféra szempontjából megjelölt becsült hozzájárulási mérték minden dimenzió esetében eléri a 2-es értéket; a legmagasabb megjelölt érték pedig rendre 5.

A válaszadók által megállapított civil hozzájárulás mértéke átlagosan a legmagasabb a kulturális fejlődés terén (4,5), amit a társadalmi (átlag 3,92), majd a környezeti fejlődés (átlag 3,67) követ. A civil szervezetek tulajdonított súly legkisebb a gazdasági fejlődés (átlag 2,82) terén.

A fejlődés egyes dimenziói esetében települések szerint is lehetőség van a kapott adatok összegzésére és átlagolására. Ezek alapján megfogalmazható, hogy a település összesített fejlődéséhez való hozzájárulás átlagos értékének maximuma 5 (mind a 4 dimenzió esetében 5-ös értékelést jelző kérdezett), minimuma 2,33; átlaga pedig 4,05.

Összegésképpen megállapítható, hogy a civil szervezetek a település fejlődéséhez

- 1. összességében átlagosan 4,05 mértékben járulnak hozzá**
- 2. elsősorban a kulturális-társadalmi dimenziók a jelentősebbek**
- 3. a település gazdasági fejlődéséhez a civil szervezetek hozzájárulása a legalacsonyabb mértékűnek ítélt**
- 4. a fejlődési dimenziók hozzájárulás szerinti sorrendje:**
 - 1. kulturális fejlődés**
 - 2. társadalmi fejlődés**
 - 3. környezeti fejlődés**
 - 4. gazdasági fejlődés**

² Ezen sor adatai a válaszadó által a négy dimenzióra adott osztályzatok összesített értékeire vonatkoznak.

³ Ezen sor adatai az összes kérdezett által adott válaszok átlagaira vonatkoznak.

2.13. Van-e kerete annak, hogy a civilek részt vegyenek az önkormányzati (települési, kistérségi) döntéshozatalban? (Ha igen, milyen formában?)

A kérdezettek többsége (1 település kivételével) lát lehetőséget arra, hogy a civilek szerepet vállaljanak az önkormányzati döntéshozatalban valamilyen formában – azonban ez elsődlegesen a települési szint vonatkozásában jelenik meg.

A települési önkormányzat működésébe való civil bekapcsolódás csatornái, formái, jellemzői:

- személyes kapcsolat: civil szervezeti vezetők vagy tagok önkormányzati képviselők is egyben, így a civilek álláspontját be tudják vinni az önkormányzat elé
- a civilek szabadon bejöhetnek az önkormányzathoz (akár a testületi ülésekre) és bizalommal fordulhatnak annak munkatársaihoz – vagy akár a polgármesterhez – kérdéseikkel, kéréseikkel
- a civil szervezetek meghívót kapnak az önkormányzati testületi ülésekre (és hozzászólási lehetőségük van)
- döntéshozatalban nem (a civilek a testületi üléseken nem jelennek meg), de döntés előkészítésben van szerepe a civileknek
- települési önkormányzati választások alkalmával saját képviselőt támogatnak
- a helyi szintű ráhatás, érdekérvényesítés sikeresebb, ha kapcsolatban állnak helyi jelölttel
- keret van, de ahhoz olyan embereket kell választani a civil szervezetek élére, akik nincsenek elkötelezve az önkormányzat felé
- külön intézmény működött (régebben): Civil Kerekasztal – melynek vezetője az önkormányzat munkatársa volt, s így összekötő szerepet látott el
- az önkormányzati támogatásban részesült civil szervezetek minden évben beszámolnak a támogatás felhasználásáról, s ekkor általában sor kerülhet problémafelvetésre is
- a települési önkormányzat SZMSZ-e tartalmazza, hogy a települési ifjúsági polgármestert meg kell hívni az ifjúsági kérdéseket érintő testületi ülésekre
- közvetlen baráti kapcsolat a település polgármesterével

Kistérségi döntéshozatalba való beleszólás kerete:

- a Déli Napfény HACS-nak van minden tagtelepülésen civil képvisellete
- a Déli Napfény Nonprofit Kft-n keresztül van működőképes és hatékony kitekintés a civilek számára kistérségi szinten, azonban ennek feltétele a civilek sikeres működése mikroszinten

A civilek számára az alábbi szinteken az alábbi formákban van lehetőség beleszólni a döntéshozatalba:

1. települési szint – települési önkormányzat

a. intézményes csatornák, szereplők

- i. civil szervezetek, ifjúsági polgármester meghívót kapnak a testületi ülésekre**
- ii. meghívót kap a testületi ülésekre**
- iii. Civil Kerekasztal**
- iv. (támogatásban részesült) civil szervezetek beszámolóit a támogató (önkormányzat) felé**

b. informális-személyes kapcsolat

- i. civil szervezet vezetője egyben önkormányzati képviselő**
- ii. közvetlen baráti kapcsolat a polgármesterrel**
- iii. a civil szervezetek bizalommal fordulhatnak az önkormányzat munkatársai felé**

2. kistérségi szint – kistérségi önkormányzat

a. kerete formális

- i. Déli Napfény Nonprofit Kft-n keresztül**

b. feltétele

- i. az érintett civil szervezet települési szintű sikeres működése**

3. Következtetések

1. **a civil szférára az önálló forrásteremtési és pályázati tevékenység alacsony szintje jellemző**, ahhoz más intézmények nyújtanak szakmai és/vagy adminisztratív segítséget (települési önkormányzat, Teleház)
2. a civil szervezeteinek **kezdeményező képessége** szempontjából kiemelten lényeges a **személyi tényező**; a civil szervezetek vezetői mint *egyéni személyek*, akik a szervezeti célok megvalósításáért idejüket és energiájukat áldozzák
3. a 12 településen összesen 45 db, átlagosan 3,75 db kiemelten fontos civil szervezet van, melyek a település életében jelentős tevékenységeket vállalnak fel (intézményfenntartás: Ifjúsági Információs Pont, Teleház; helyi újság kiadása, rendezvényszervezés)
4. az interjúalanyok által megnevezett, **kiemelkedő szerepű szervezetek, csoportok közül 37 szervezet került megkeresésre** a kutatáshoz kapcsolódó kérdőíves felmérés során (az említett szervezetek 82,2%-a). Ezen szervezetek, csoportok aktivitására jellemző, hogy a közülük **megkeresett 37 szervezet majdnem kétharmada (64,9%), 24 szervezet visszaküldte a kitöltött kérdőívet.**
5. a szervezetek önkormányzati kötődése jelentős, melynek főbb említett formái: 1. személyi kötődés, 2. szakmai támogatás, 3. anyagi támogatás
6. a formálisan bejegyzett **civil szerveződések** mellett azonban további, **formálisan nem megalakult csoportok is jelentős szereppel bírnak egyes települések közösségi életében**
7. az erős civil szféra feltétele kettős: 1. egy jó, közös cél; 2. emberi tényező (lelkes személy), amit a harmadik faktorként a települési önkormányzat egészít ki (anyagi-, eszmei-, szakmai támogatás)
8. **a civil szervezetek pályázati tevékenysége** a jól ismert és rendszeresen használt NCA pályázatok mellett **döntően a LEADER és TÁMOP kiírásokra koncentrálódik.** Ebben segítségre szorulnak (anyagi – önrész – és szakmai – pályázatírási kompetenciák – hiányosságok), melyet a települési önkormányzat, és/vagy a Teleház ad meg számukra

9. a civil szervezetek pályázati tevékenységének korlátozó tényezői két forrásból fakadnak:
- a. külső tényezők (utófinanszírozási rendszer, adminisztratív korlátok, kedvezőtlen kormányzati politika)
 - b. belső tényezők (önerő biztosításának nehézségei, tapasztalatlanság, motiválatlanság)
10. a civil szervezetek az alábbi két tekintetben bírnak előnyökkel a pályázati rendszerben:
- c. adminisztratív tényezők (100%-os támogatási arány, kevésbé szigorú fenntartási kötelezettségek, kizárólag civileknek kiírt pályázatok)
 - d. belső jellemzőkből származó előnyök (szakmai kompetencia, hosszabb működési idő, alulról szerveződés)
- 11. a civil szféra kapcsolata mind az önkormányzattal, mind a gazdasági szférával kétirányú, előbbi esetében jelentősebb, az utóbbival kevésbé meghatározó. Főbb formái, típusai:**
- e. Civil szféra-önkormányzatok:
 - i. települési önkormányzat → civil szféra (anyagi támogatás, szakmai tanácsadás, pályázatírás)
 - ii. civil szervezetek → települési önkormányzat (a civil szervezetek részvétele az önkormányzat rendezvényein, civilek fejlesztik a település közösségi életét)
 - f. Civil szféra-gazdasági szereplők:
 - i. gazdasági szereplők → civil szervezetek (szponzorálás, anyagi támogatás – nem jelentős)
 - ii. civil szervezetek → gazdasági szereplők (info-kommunikációs infrastruktúra rendelkezésre bocsátása, „kvázi-örző-védelmi” szolgáltatás)
12. a civil szervezeteknek közép- és hosszútávon kettős szerepet tulajdonítanak az interjúalanyok:
- g. közösségi szinten (közösségépítés, közvetítő funkció a települési önkormányzat vonatkozásában, lakosság mozgósítása, érdekartikuláció (kontroll szerep az önkormányzat irányában))
 - h. egyéni szinten (hasznos időtöltési lehetőségek, teljesebb élet a család intézményének visszaszorulásával)

13. a civilek támogatási rendszerével kapcsolatban a jelenlegi pályázati rendszert általában megfelelőnek értékelik, mivel az
- a. jól használható, a szervezetek által jól ismert
 - b. adekvát szelekciós mechanizmus
 - c. azonban a véleményekben megfogalmazódtak további fejlesztési lehetőségek is (civil delegáltak a döntőbizottságokba, előfinanszírozási kötelezettség könnyítése, bőségesebb pályázati források)
14. normatív támogatással kapcsolatosban alapvetően a fenntartások a jellemzők, mivel
- i. kialakulhat függőség (anyagi téren, illetve ebből fakadóan, a támogatott elkötelezettsége a támogató felé)
 - j. visszaélési lehetőségek
 - k. kétséges döntési mechanizmus
15. kérdezetteknek a civilek támogatási rendszerével kapcsolatban kifejtett véleményében megjelentek egyéb, különleges, újszerű támogatási ötletek is (bevált programok/szervezetek 'akkreditációja', előzetes tevékenységi terv alapján tevékenységárányos támogatási rendszer)
16. az interjúalanyok úgy látják, a civil szervezetek a település fejlődéséhez legjellemzőbben kulturális-társadalmi tekintetben képesek hozzájárulni, a gazdasági fejlődéshez tekintetében a civil szervezetek szerepe a legelenyészőbb
17. a civilek önkormányzati döntéshozatalban való részvételének kerete
- a. helyi szinten a települési önkormányzat (intézményes csatornák, illetve informális-személyes kapcsolatok)
 - b. kistérségi szinten a Déli Napfény Nonprofit Kft-n keresztül